

Todellisuus, journalistinen todellisuus ja merkitykset

"On vaikea olla ihmettellemättä sitä, miten paljon tekstin ymmärtämisestä on voitu spekuloida ennen kuin erityistieteilijät ovat alkaneet tutkia tekstin ymmärtämisen ongelmaa myös empirisesti."

Martin Kusch, Ymmärtämisen haaste, Jyväskylä 1986, s. 247

Puhe merkityksistä on 1980-luvulla tullut tulvahtamalla journalistin tutkimukseen ja tiedotusoppiin yleensä sekä jo ennen sitä laajemmin ihmistieteisiin. Epäilemättä tämä puhe saattaa olla ja lienee jo ollutkin omiaan avaamaan uusia, ehkä jopa hyvin hedelmällisiä näköaloja journalismiin niin kuin muihinkin tutkimuskohteisiin.

Silti ei ole syytä unohtaa normaalia tieteellistä kriittisyyttä myöskään puhuttaessa merkityksistä. Ensimmäiseksi on kysyttävä: mitä merkityksillä tarkoitetaan tai voitaisiin tarkoittaa?, mikä on niin sanoaksemme merkityksen merkitys?

Alustaessaan tästä teemasta Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen lisensiaattiseminaarissa 16.4.1986 Antti Eskola totesi semiotiikan ja pragmatismien yhteyden synnyttäneen puheen merkityksistä. Tähän voisimme tehdä reuna huomautuksen: tavallaan merkityksiä koskevan keskustelun juuret ovat 1800-luvun alun saksalaisessa teologiassa, josta se siirtyi Wilhelm Diltheyn kautta hermeneuttiseen perinteeseen. Historialliseen katsaukseen ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole mahdollisuuksia.

Samalla Eskola huomautti, että suomen kielen sanalle merkitys ei välttämättä ole yksi yhteen-vastinetta muissa kielissä. Kun Eskolan kirjoja on ruotsinnettu, kääntäjä on käyttänyt merkitys-sanan vastineina, aakkosjärjestyksessä lueteltuna, sanoja *betydelse*, *innebörd* ja *mening*. Mikään niistä ei riitä yksin. Sama pätee englannin sanaan *meaning*; se ei aina ole hyvä vastine suomen sanalle merkitys.

Tähän huomautamme että sama koskee saksan sanaa *Bedeutung*, joka saa eri tutkijoilla erilai-

sia merkityksiä. Gottlob Frege käytti käsiteparia *Sinn/Bedeutung* (*Sinn* = meaning ja *Bedeutung* = reference), kun taas esim. Georg Klaus puhui vastaavasti termein *Bedeutung/Bezeichnung* (*Bedeutung* = meaning ja *Bezeichnung* = reference).

Määritelmän esittämisen sijasta Eskola halusi luonnehtia sitä, mitä merkityksistä puhuttaessa hänestä on järkevää tarkoittaa. Max Weber auttaa eteenpäin, sillä hän puhui **ymmärtämisestä** kaksinaisena ilmiönä: toisaalta on kysymys jonkin teon tai idean **mielen ymmärtämisestä**, toisaalta teon motiivin selittävästä ymmärtämisestä. Tässä yhteydessä meille relevantti on edellinen vaihtoehto: kysyttäessä jonkin journalistisen tuotoksen merkitystä tai merkityksiä - mikä on artikkelimme näkökulma - halutaan oppia tuntemaan tuon tuotoksen mieli. On selvää että tällöin voidaan erottaa lähettäjän tarkoittamat mielet sisäänkoodauksena ja vastaanottajien löytämät mielet uloskoodauksena, mutta kumpikin menee mielen tai merkityksen peruskäsitteen piiriin.

Tämä on kuitenkin vasta ongelmanasettelun pintaa. Itse asiassa ongelmat alkavat tästä.

Seuraavassa lähemme liikkeelle elementaariseen ja etenemme problemaattiseen suuntaan eli logiikkamme etenee käsitteestä ja ongelmasta toiseen järjestyksessä havaitseminen-kuva-kieli.

Ekskursio havaitsemisen perusteisiin

Merkitysten tutkimista yleensä ja myös journalismissa helpottaisi ehkä jopa ratkaisevasti, jos jonkin-tyyppisellä sopimuksella voitaisiin eliminoida keskustelusta pois onto-

logia ja tieto-oppi.

Jälkimmäistä on eksplisiittisesti yrittänyt K. Pietilä **Jyväskylän Ylioppilaslehden** haastattelussa 7.11.1984. Viitattuaan "odotetusti pattitilanteeseen" päättyneeseen suomalaiseseen journalismikeskusteluun hän sanoin mm.: "... debatin kuluessa minulle alkoi selvitä, että eteenpäin päästäkseni on tieto-opilliset kysymykset hylättävä ja lähdettävä tarkastelemaan kysymystä sosiologisesti: millainen on se sosiaalinen tila, jonka joukkotiedotustapahtuma virittää?" Onko K. Pietilä pyrkinyt eliminoimaan keskustelusta myös ontologian, on tulkinnanvarainen kysymys jonka jäljille pääsee esim. hänen kirjeistään teoksessa *Hemänus* ja K. Pietilä (1982).

K. Pietilä ei kuitenkaan tässä haastattelussa eikä muissakaan yhteyksissä **ole perustellut, miksi** tieto-opilliset, saati ontologiset kysymykset olisi hylättävä. Vain perusteltu kanta olisi kiintoisa.

Toisentyyppisen yrityksen päästä vähällä eroon tieto-opista ja ehkä samalla ontologiasta on tehnyt Alasuutari (1984, 330) lähtemällä aivan lyhyelle ekskursiolle värien havaitsemisen perusteisiin:

"Kerrotaan, että läntisen kulttuurin tuntemaa värien luokittelua aallonpituuksien mukaan määritellyt Newton pyysi ystäväänsä nimittämään spektrinsä värit, koska hän itse ei ollut taitava sävyjen erottelussa. Hän toivoi, että värejä tulisi seitsemän, ja termiä indigo käytettiin sen vuoksi, että tämä luku saataisiin täyteen. Tarina kertoo numero seitsemän tärkeästä asemasta renessanssin tieteellisessä ajattelussa, ja indigovärien tuottamisesta Eurooppaan samana aikakautena".

Vaikka Alasuutari ei kyseisessä artikkelissaan puolustakaan ulkomaailman havaitsemisen ja merki-

tyksellistämisen **mielivaltaisuus**-tee-
siä - päin vastoin hän yrittää
sanoutua siitä irti - hän tuossa
sitaatissaan antaa ymmärtää New-
tonin luokitelleen värit mielivaltai-
sesti, ilmeisesti siksi että muuta-
kaan tapaa ei muka ollut eikä
ole.

Alasuutarille vastaa aivojen
tutkija ja psykofysiologi Timo
Järvilehto¹ toteamalla, että ratkaisu
ehkä löytyy tavoitteen käsitteestä:

"... kukin organismi hahmottaa ympäris-
tönsä, jakaa sen **merkityksellisiin** osiin,
riippuen tavoitteista ja mahdollisuuksista
... saavuttaa ne. ... Ihmiset ... havaitse-
vat ympäristönsä melko samaan tapaan,
sillä niillä on lajina paljon yhteisiä
tavoitteita (havaintopsykologiasta löytyy
sitten paljon esimerkkejä yksilöiden
välisistä eroista, esim. näköharhoista,
jotka perustuvat yksilöiden välisten
ennakko-odotusten (tavoitteiden!) välisiin
eroihin). Tältä kannalta ajatellen ei
tietenkään ole "yhtä ainoata oikeata
tapaa, jolla materia ... heijastuisi inhi-
milliseksi tiedoksi"², mutta tästä ei
suinkaan seuraa, että se miten maailma
hahmotetaan olisi jotenkin olemassaole-
vasta ympäristöstään irroitettavissa
oleva prosessi (kuten idealistit kai
ajattelevat)." (korostukset PH:n ja IT:n)

Järvilehto jatkaa:

Newton-tarina (mikä muuten on Newtonin
itsensä kertoma jossain teoksessaan)
ei kelpaa tukemaan mitään merkitys-re-
lativismia; siinä on ainoastaan kysymys
siitä, että Newton halusi jotenkin kuvata
muille ihmisille, miltä spektri oikeastaan
näyttää ... Kysymys on siis ainoastaan
kuvausjärjestelmästä (ei edes väriteorias-
ta), joita tietysti voi olla lukuisia..."
(korostukset PH:n ja IT:n)

Järvilehdon rinnalla ansaitsee
tulla lainatuksi neuropsykologi
Virsu (1986, 45), jonka tulokset
ovat paljon puhuvia: "Kulttuuritau-
salla ei juuri ole merkitystä labora-
torioissa todettavaan värinerotta-
miskykyyn. Myös yksilöllinen vaih-

telu on melko vähäistä, jos henkilö
näkee normaalisti ja on harjaantu-
nut tehtäväänsä."

Miksi tämä omakin ekskursion-
me havaitsemisen perusteisiin?
Siksi että näillä perusteilla on
toki relevanssinsa niin journalistisen
tuotosten sisäänkoodauksen eli
journalistisen työn kuin noiden
tuotosten uloskoodauksen eli vas-
taanottajareaktioiden kannalta.
Olisi tärkeää että eri suuntauksia
edustavat journalismin tutkijat
eksplikoisivat joko sen, miksi
tieto-oppi voidaan journalismin
yhteydessä unohtaa, tai sitten
tekisivät selviksi omat tieto-opilli-
set kantansa sekä niihin liittyvät
otaksumat nykyisen psykofysiologian
ja psykologian kannanotoista.
Vasta tällöin selviäisi kiistattomas-
ti, missä määrin kysymys on täyden
kognitiivisen relativismin osuudesta
journalismien teoriassa - täyden
relativismin, joka kuvitellaan
psykofysiologisesti ja psykologisesti
perustelluksi.³

Huomautamme, että tunnetut,
kohta ehkä jo triviaaleiksi muuttu-
neet teesit havaintojen teoriapitoi-
suudesta sekä kaikkien havaintojen
ja kuvausten olemisesta luonteel-
taan tulkintaa - joita teesejä
kannatamme⁴ - eivät ole periaat-
teellisessa ristiriidassa Järvilehdon
eivätkä Virsun perusnäkemysten
kanssa. Itse asiassa kuitenkin
havaintojen teoriapitoisuutta ja
sosiaalista luonnetta voidaan myös
liioitella ja käytännössä onkin
jopa suuresti liioiteltu. Kysymys
on paremminkin havaintojen tulkit-
semisestä kielessä kuin itse havain-
noista. Se että tulkintajärjestelmät
ovat sosiaalisia ei oikeuta päätte-
lemään mekaanisesti, että itse
havaitsemisen olisi yhtä lailla
sosiaalista.

"Mielivaltaisen valinnan tulos"

Lukija saattaa pitää lyhyttäkin ekskursiotamme havaitsemisen perusteisiin tarpeettomana. Hän ehkä huomauttaa journalismin olevan luonteeltaan alusta loppuun toimintaa. Näin ollen on hylättävä journalismin muu kuin sosiologinen tarkastelu, vai onko? Valitsemme esimerkkitapaukseksi valokuvan, jonka problematiikka osaksi yhdistyy havaitsemisen ongelmiin mutta jolla samalla on kiistatta sosiaalinen luonne.

Yhden vastauksen tarjoaa Bourdieu, yksi tämän hetken sosiologian suuria nimiä. Hän kirjoittaa sananmukaisesti "valokuvauksen sosiaalisesta määritelmästä" ja tulee siten lähelle journalisminkin kysymyksiä (Bourdieu 1986), mutta ei täysin sivuuta tieto-oppia vaan ottaa siihen kannan: "... valokuva jähmettää todellisuuden että vivahteen, joka ei ole koskaan muuta kuin **mielivaltaisen valinnan** ja siten tulkinnan tulos" (emt., 1984) (korostus PH:n ja IT:n).

On erinomaista, että Bourdieun suomentaja on valinnut avainsanan vastineeksi sen jonka edellä olemme korostaneet. Nykysuomen sanakirjan (3. osa, s. 474) mukaan "mielivaltainen" on "mielivaltaan perustuva, puhtaasti oman halun, mielen mukainen; **sattumanvarainen**" (korostus PH:n ja IT:n). Niin ikään on oivallista, että Bourdieu itse samassa yhteydessä (emt., 184) hahmottaa vaihtoehdot pohjimmiltaan dualistisesti: valokuva on joko "täysin realistinen ja objektiivinen näkyvän maailman rekisteröinti" tai sitten mielivaltaisessa suhteessa siihen ainakin mielivaltaisen valinnan merkityksessä, ja koska se ei voi olla edellistä, sen on oltava jälkimmäinen.

Tässä kohden maailmankuulu sosiologi ei osoita kovinkaan hyvää tieto-opillista oivallusta. Varmaankin hän ymmärtää että valokuva **teknisessä** mielessä - jos sivuutetaan filmin manipuloimisen mahdollisuus - on maailman mekaanista rekisteröimistä. Siitä ei seuraa että valokuva olisi jotenkin automaattisesti realistinen, saati "täysin realistinen", tai objektiivinen, saati "täysin objektiivinen", ei todellakaan. Valokuva on - triviaalia sanoakin - periaatteessa täynnä sosiaalisia merkityksiä kuvaajan suorittaman valinnan ja tulkinnan (sisäänkoodauksen) ja katsojan suorittaman valinnan ja tulkinnan (uloskoodauksen) kautta. Mutta "täyden realismuksen" tai "täyden objektiivisuuden" mahdottomuus ei suinkaan tee tyhjäksi suhteellisen realismuksen ja suhteellisen objektiivisuuden mahdollisuutta. Se voi toteutua siten että sisäänkoodaava kuvaaja yrittää vangita filmille jotakin, joka **perustellusti vastaa kohteen ominaisuuksia**.⁵ Sisäänkoodauksen ei siis suinkaan tarvitse olla mielivaltaista. Jätämme jatkokeskustelun varaan kysymyksen, **voiko** se edes kyllin syvässä mielessä **koskaan** olla sitä. Jopa uloskoodauksesta saatettaneen kysyä samaa.

Joka tapauksessa Bourdieu ansaitsee kiitoksen avoimuudestaan. Häntä on ollut tarpeen lainata siksi, että hänen ajatuksissaan saattaa muutettavat muuttaen kiteytyä "moderni" tai suorastaan "postmoderni" näkemys journalismista sellaisina tuotoksina, jotka mielivaltaisuudessaan olisivat irrotettavissa olemassa olevasta ympäristöstään - Järvilehdon kieltä käyttäksämme. Mutta miten ihminen, journalistikaan, tai miten yhteiskunnallinen instituutio journalismikaan, kykenee täysin irrottau-

tumaan ympäristöstään? Todistamisen taakka on mielestämme niillä, jotka pitävät tätä mahdollisena.

Puheeseen merkityksistä tämä keskustelu liittyy siten että journalismin merkitykset niin sisäänkuin uloskoodauksen mielessä joko nousevat jostakin jossa koodaajan subjektiviteetti ja ulkomaailma kohtaavat, tai ne ovat 'puhaita' subjektiviteetin - yksilösubjektiviteetin tai sosiaalisen kollektiivisubjektiviteetin - tuotoksia.

Pelkkiä diskurssejako?

Journalismin kannalta keskeinen kysymys, jossa ontologinen ja tieto-opillinen näkökulma yhdyvät, koskee yhteiskunnallisen todellisuuden luonnetta. Voimme nostaa todellisuuden merkillistämisen/merkityksellistämisen ja sen mukana merkitykset miten primaareiksi ilmiöiksi tahansa ilman että mainittu kysymys saa sitä kautta ratkaisunsa.

Emme tiedä esim. juuri Bourdieun ottaneen suoraan kantaa yhteiskunnallisen todellisuuden luonteeseen, mutta hänen tapansa ymmärtää yksi tuon todellisuuden esittämiseen tarkoitettu tuotos, valokuva, tekee mahdolliseksi tehdä hypoteettisia tulkintoja hänen ajattelutavastaan. Jos valokuvan 'takana' tai sen 'tuolla puolen' on lähinnä jotakin amorfista massaa joka ei tunnu kirjoittajaa kiinnostavan, silloin yhteiskunnallinen todellisuus pohjimmiltaan on pelkkiä diskursseja. Mitä muuta journalismikaan silloin enää olisi kuin omalakisaa ellei suorastaan sattumanvaraisia diskursseja, ei myös todellisuuden esityksiä joihin vaikuttaa kohdekin ja jotka tieto-opillisesti selittyvät subjektin ja objektin vuorovaikutusteorialla?

Emme kykene arvioimaan,

moniko journalismin teoreetikko Suomessa ja muualla eksplisiitisti pitää yhteiskunnallista todellisuutta pelkinä diskursseina ja journalismia vain yhtenä niistä. Kysymys on myös semanttinen: ei ole itsestäänselvää mitä kaikkea diskursilla voidaan tarkoittaa. Niin ikään asiaa mutkistaa ontologisen ja tieto-opillisen reflektion suhteellinen vähyys uusimmassa tiedotustutkimuksessa ja yhteiskuntatieteissä yleensä.⁶ Joka tapauksessa löytyy poleemikkoja: sellaisten tiedotustutkijoiden jyrkkäsanaisia arvostelijoita jotka näkevät myös diskursien 'takana' tai niiden 'tuolla puolen' olevan jotakin, siis Hallin (1985, 18) tapaan: "Filmissä kuvattu koira voi haukkua mutta ei purra! Todellisuus on kielen ulkopuolella, mutta kieli välittää sitä jatkuvasti...".⁷ Tällainen poleemikko on mm. K. Pietilä (ks. esim. hänen tekstiään teoksessa Hemánus ja K. Pietilä 1982, 359-370).⁸

Tietty todistusarvo on myös niillä tutkijoilla, jotka ovat nousseet diskursien tai diskursiivisuuden absolutisoimista vastaan - ellei sitten voida osoittaa heidän kritiikkiänsä kohteettomaksi. Huomiota ansaitsee Barrettin (1985, 29) armottomuus sellaista ajattelutapaa kohtaan, joka pyrkii tieto-opilliseen ratkaisuun "liuottamalla" tiedostettavissa oleva todellinen maailma sitä koskevaan diskurssiimme" (korostukset PH:n ja IT:n). Näin tullaan oppiin, joka "on etääntynyt niin jyrkästi historian materialistisesta analyysistä, että se muodostaa jo aivan oman ajatuskokonaisuutensa" (emt., 29). Voisi luulla Barrettin lukeneen K. Pietilää.⁹ Samansukuista on Siisiäisen (1985, 215-216) esittämä kritiikki sitä vastaan, että poliittisten subjektien muodostumisen perustaksi otettaisiin puhdas kielellinen diskurssi: "Ideali-

soivassa ääritapauksessa 'voluntaris-
tinen' diskurssisubjekti muistuttaa
Pecheux'n kuvaamaa Münchhause-
nia, joka nostaa suohon vajonneen
ratsunsa ja itsensä ylös omista
hiuksistaan ..."

Emme voi tässä yhteydessä
mennä paljon sen pitemmälle
kuin inventoida kahden ehkä yhe-
teensovittamattoman ajattelutavan
olemassaolon. Toisen mukaan
journalismi on yhtä kuin omalaki-
sensa - millä tavoin omalakisensa,
sitä ei kukaan ole eksplikoitunut
- tai jopa mielivaltainen, sattuman-
varainen diskurssi, yksi yhteiskuntaa
konstituovista diskurssista joiden
'takana' ei ole mitään. Toisen
mukaan taas journalismi diskurssina
on myös sen 'takana' olevan yhteis-
kunnan enemmän tai vähemmän
vääristynyttä heijastusta, ts. se
ei ole täysin omalakinen, saati
sattumanvarainen ilmiö.

Jos tosiaan lähdetään edellisestä
vaihtoehdosta eli diskurssien ensisi-
jaisuudesta siten että ne ovat
koko tiedotusprosessia ohjaava
voima, on loogisena seurauksena
käsitys todellisuuden amorfisuudesta
ja ontologian yhdentekevyydestä.
Tässä muodossa diskurssin absolu-
tisoimisen teoria pohjimmiltaan
esim. ns. ideologiakritiikin valossa
osoittautuu solipsismin teoriaksi.
Kyseessä ei kuitenkaan tietenkään
voi olla yksilö-, vaan yhteisötason
solipsismi: ainoa todella olemassa
oleva on kollektiivinen, yhteisöllinen
taju.

Mutta miten tältä pohjalta
on mahdollista selittää oppiminen,
yksi ihmiseksi kehittymisen perus-
ilmiöistä? Tieto-opillisestihan
oppiminen on mahdollista vain,
jos meitä ympäröivässä todellisu-
udessa on invariantteja piirteitä.
Kaaoksesta, ts. amorfisesta massas-
ta emme voi oppia mitään. Niin,
miten?

Mitä journalistit merkillistävät/merkityksellistävät?

Tässä kohden haluamme kiinnittää
huomiota V. Pietilän toimittaman
julkaisun **Kulttuuri, kieli, viestintä**
(V. Pietilä 1986a) saatesanoihin
(V. Pietilä 1986b). Hän toteaa
niissä, että Birminghamin nykykult-
tuurin tutkimuskeskus - laitos
jonka meistäkin tärkeitä tuotoksia
julkaisuun sisältyy - perustuu
ajatteluun, joka hylkää joukkotie-
dotuksen sisällön ja todellisuuden
välisen suhteen problematiikan:

"He eivät lähe siitä varsin tavanomai-
sesta ajatuksesta, että joukkoviestinnässä
on kyse sen ulkopuolisen todellisuuden
enemmän tai vähemmän objektiivisesta
heijastamisesta ...". "He lähtevät päin-
vastoin siitä, että se, mikä näyttää
joukkoviestinnän ikkunan kautta heijastu-
valta todellisuudelta itseltään, on itse
asiassa tiettyjä tekniikoita käyttäen
valmistettu tai tuotettu 'kuva' tai
'versio' todellisuudesta. 'Kuva', joka
näyttää todellisuuden itsensä (enemmän
tai vähemmän tarkalta) heijastumalta,
on siten tosiasiasa journalistien aktiivi-
sen tuotantotoiminnan tulosta; todellisu-
uden itsensä asemasta kyse on journalis-
tien merkillistämistä/merkityksellistä-
mästä todellisuudesta."

Ensimmäinen kommenttimme
tähän on, että se mikä tätä nykyä
on tavanomaista ja mikä ei on
empiirinen kysymys. Birminghamin
nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa
saattaa hallita jokin ajattelutapa,
jossakin muualla toinen, birming-
hamilainen paradigma saattaa
myös olla maailmalla yleinen
ja siitä poikkeavat leimataan
ehkä oudoiksi toisinajatteleviksi
jne. Mutta sillä montako kannatta-
jaa jollakin opilla jonakin hetkenä
on - sehän voi muuttua kaiken
aikaa - ei ole mitään tekemistä
tuon opin suhteellisen oikeellisu-
uden, hedelmällisyyden tms. kanssa.

V. Pietilä ei lainattua vastak-
kainasettelua verbalisoidessaan

ole kovinkaan selkeä. Hänen tapansa käyttää heijastua-verbiä vaatisi problematisoimista. Valokuva-esimerkkimme lienee riittänyt osoittamaan, että valokuvaa ei teknisessä mielessä synny ilman kohdetta jota kuvataan. Periaatteessa tämä pätee kaikkeen journalismiin ja muuhunkin joukkotiedotukseen. V. Pietilän tapa asettaa vastakkain **heijastuma** ja **kuva/versio** ei selvänä vaan hämärtää asiaa, koska häntä on liian helppo lukea niin että **kuva/versio** syntyisi ilman **mitään heijastumaa**, ilman mitään journalistin tajunnan ulkopuolisesta maailmasta tehtäviä tai joskus aiemmin tehtyjä havaintoja ja tulkintoja, ilman mitään siitä saatavissa olevaa informaatiota. Jos tämä olisi mahdollista, solipsismi olisi oikea oppi.

On kysyttävä **mikä on se jota journalistit merkillistävät/merkityksellistävät**. Onko se jotakin yksilö- tai yhteisötason tajunnan sisältöä, jolla ei ole mitään yhteyksiä tajunnan ulkopuoliseen maailmaan? Jos asia nähdään näin, silloin on tarpeen keskustella solipsismin puolesta ja sitä vastaan puhuvista argumenteista. Mielestämme niistä voitaisiin keskustella hillityssä ilmapiirissä; kaikki vakavat filosofiset suuntaukset ovat toki salonkikelpoisia.

Mutta jos taas se mitä journalistit merkillistävät/merkityksellistävät on jotakin tajunnan ulkopuolisesta maailmasta - samantekevää miten pitkien välitysten kautta - nousevaa, asia muuttuu toiseksi. 'Nouseminen ulkomaailmasta' tarkoittaa juuri heijastumaa, ja **merkillistämällä/merkityksellistämällä heijastumia journalistit synnyttävät erilaisia kuvia, versioita todellisuudesta**. Eräässä aiemmassa yhteydessä V. Pietilä (1980, 81) käytti hyvää sanontaa "koodaus

eli journalistisen tuotteen muokkaaminen **raaka-aineesta**" (korostus PH:n ja IT:n), ja väitämme että **mitään raaka-ainetta ei olisi olemassa ilman heijastumia**.

Peiliteorian mukaan todellisuus heijastuisi suoraan ja sellaisenaan tajunnassa, jolloin esim. objektiivisuus lakkaisi olemasta ongelma. Peiliteorialla ei tätä nykyä liene kannattajia. **Heijastusteoria** on eräänlainen tieto-opillisen materialismin ilmentymä, jonka perusideana on tajunnan ulkopuolisen maailman vaikutus tajuntaan. Heijastusteorialla ei ole mitään tekemistä peiliteorian kanssa. **Kolmas vaihtoehto** tuskin voi perustua muuhun kuin siihen, että kiistetään tajunnan ulkopuolisen maailman vaikutus tajuntaan.¹⁰ Mikä tämän vaihtoehdon nimeksi sopisi, jääköön keskustelun varaan.

Joudumme tässä yhteydessä sivuuttamaan eräät kiintoisat kysymykset, joiden implikoimisesta - ei kuitenkaan eksplikoimisesta - V. Pietilä ansaitsee kiitosta. Seuraavassa kaksi esimerkkiä. Mitä täsmällisemmin ottaen merkillistämisen ja merkityksellistämisen käsitteet tarkoittavat? Mikä on noiden ilmiöiden tieto-oppi, ts. miten tieto-opillisesti toimii merkillistämisen/merkityksellistämisen prosessi?

Hevosendlanta ja Tshernobyl

Yritystämme jäsentää journalismin lähtökohtana, sen aineksena, olevaa kenttää ehkä yritetään murtaa viittaamalla journalistisen ja muun todellisuuden tietynlaiseen yhteensulautumiseen modernissa - saati sitten postmodernissa - yhteiskunnassa.

Bruun et al. (1986, 41) huomauttavat yleisradiotoiminnan

synnyn ja ankkuroitumisen osaksi kaikkien ihmisten arkitodellisuutta luoneen "kokonaan uudenaikaisen julkisuuden": "Nykyään asioita sanotaan ja tehdään yhä enemmän tätä julkisuutta varten". (korostus PH:n ja IT:n).

Kun asia muotoillaan näin maltillisesti, sitä vastaan onkin vaikea väittää. Mutta se muuttuu toiseksi, jos "todellisuuden tekeminen julkisuutta varten", "journalistisen todellisuuden konstruoiminen" tms. ilmiö absolutisoidaan.

Kun Umberto Econ henkevä ja perusluonteeltaan myös pinnallinen kirja **Matka arkielämän epätodellisuuteen** (Eco 1985) ilmestyi, aloimme odottaa että yksi sen hupaisista esimerkeistä alkaa tieteellisessä keskustelussa toimia argumenttina journalistisen ja muun todellisuuden yhteensulautumisen puolesta. Näin on käynytkin; aina silloin tällöin olemme saaneet lukea eri artikkeleista seuraavan sitaatin (emt., 181-182):

"Olin sattunut henkilökohtaisesti näkemään useita lontoolaisia seremonioita, muun muassa **Trooping the Colours**, jossa kaikkein epämiellyttävimmän vaikutelman tekivät hevoset, jotka on koulutettu kaikkeen paitsi pidättämään luonnolliset tarpeensa. Ja johtuipa se sitten jännityksestä tai normaalista luonnon laista, niin kuningatar kulkee näissä tilaisuuksissa aina lantameressä, kun kaartin hevoset eivät paremmasta ymmärrä vaan kylvävät ulostuksiaan reitin varrelle ...

Tätä lakia ei päästy pakoontamaan kuninkaallisten häidenkään aikana. Mutta ne jotka katselivat televisiota huomasiivat että tuo hevosenlanta ei ollut tummanruskeaa, ei kiiltävää eikä kirjavaa, vaan se näytti aina ja joka paikassa pastellinväriseltä, beigen ja keltaisen vivahteiselta ja aivan valonvaalealta, niin ettei huomio kovinkaan kiintynyt siihen ja se sulautui hyvin naisten hamepäivänsä vaatteisiin. Sitten sanottiin (mutta se oli kyllä helppo arvatakin)

että kuninkaallisia hevosia oli viikon ajan ruokittu vartavasten tehdyillä pillereillä, jotta niiden lantaan tulisi televisioon sopiva väri. Mitään ei pitänyt jättää sattuman varaan. Televisiokuvaus hallitsi kaikkea."

Tämän esimerkkitaapauksen todistusvoima on samaan aikaan kiistaton ja rajallinen, siitä ei voida tehdä perustavanlaatuisia yleistyksiä journalistisen ja muun todellisuuden suhteesta.

On korkea aika vihdoin esittää kriittinen vastasana myös **Sosiologia**-lehden ns. **mediakratia**-numerolle (1/1985). Siihen on tilattu julkisuuden rakennemuutoksia koskevia puheenvuoroja kahdeksalta etevästä tunnetulta sosiologilta, joista kuitenkin vain K. Pietilällä on omakohtaiseen tutkimustyöhön perustuva suhde journalismiin ja muuhun joukkotiedotukseen. Lähinnä monet heistä tuntuvat pohjanneen esityksensä ulkomaiseen kirjallisuuteen ja siitäkin vain tietäntyyppiseen, sellaiseen jonka perusideat miellyttävät heitä. Yksikään ei edes maininnut suomalaista perusteosta Konstari-Takala (1982), joka pureutuu järjestelmälliseen, rakenteelliseen todellisuuden salaamiseen. Sen sijaan pohdiskelujen yksi valtavirta ehkä huipentui Rahkosen (1985, 10) Gilles Deleuze-lainaukseen, jonka mukaan "joukkotiedotuksen tarvitsee yhä vähemmän viitata ulkoisiin tapahtumiin, koska se voi luoda ne itse".

Haluamme korostaa että "journalistisen todellisuuden konstruoiminen" on vain yksi puoli totuutta. Sen rinnalla tai pikemminkin vastapainoksi asettuu journalististen diskurssien 'takana' olevien ilmiöiden ehkä yhä kasvava salailu: salaisen diplomatian lisääntyminen valtioiden välisissä suhteissa, suljetuissa kabineteissa tapahtuva poliittisten päätösten valmistelu,

yksityisten yritysten salailupolitiikasta puhumattakaan. Salailun rinnalla on muistettava järjestelmällinen manipulaatio eli harhaanjohtaminen, jonka ilmenemismuotoja "todellisuuden konstruoimisen" lisäksi ovat julkistamisen ja salailun tarkoitushakuinen ja taitava vuorottelu ja yhdistäminen, harhaanjohtavan informaation julkisuuteen päästäminen ja joissakin tapauksissa ilmeinen valehtelu. Kaikessa tässä olisi modernille journalismin tutkimukselle kohteita.

Econ hevosenlanta-esimerkin vastapainoksi tarjoamme Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus-esimerkkiä. Sitä ja sen saamaa julkisuutta koskevassa keskustelussa ei havaintojemme mukaan ole ollut tapana kiistää, etteikö tuo onnettomuus olisi tapahtunut kaikkien ajateltavissa olevien journalistien diskurssien 'takana', materiaan palautuvassa todellisuudessa. Kukaan ei myöskään liene väittänyt, että tuo tapaus olisi ollut "konstruoitua journalistista todellisuutta" eli julkisuutta varten tehty. Olisi vaikea perustella sitä hypoteesia että neuvostoliittolaiset itse olisivat tahallaan tuottaneet tuon onnettomuuden - miksi? Mutta myöskään ei ole väitetty, että esim. yhdysvaltalaiset olisivat sabotaashin muodossa aiheuttaneet sen saattaakseen Neuvostoliiton huonoon huutoon.

Tietenkin Tshernobylin onnettomuuteen liittyi sekä salailua että julkisuuden tuottamista, kumpaakin ilmeisen mutkikkaalla ja siksi kiintoisalla tavalla. Se ei kuitenkaan muuta edellä sanottua, ts. Tshernobyliä ei voida liuottaa diskurssiimme.¹¹

Jos hevosenlanta kelpaa yhden-suuntaiseksi paradigmaattiseksi esimerkiksi journalistisen todellisuuden luonteesta, Tshernobyl

on toisensuuntainen paradigmaattinen esimerkki.

Ontologisesti Tshernobyliin verrattavia tapauksia on helppo löytää kosolti. Niitä on käsitelty jopa tässä lehdessä: esim. Saari (1985) teki selvän eron Falklandin sodan itsensä ja sitä koskevan journalismin välillä liuottamatta sotaa diskurssiksi.

Esimerkki: talousrikollisuus

Nyt on aika kysyä, mitä sitten voidaan tarkoittaa puheella journalismista merkitysten tuottajana.

Ensiksi: merkityksistä on järkevää puhua niin sisään- kuin uloskoodauksen tasolla, mutta sen olemme edellä jo todenneetkin. Sisään- ja uloskoodausten suhde on mutkikas, mutta sitä tutkittaessa tuskin voidaan sivuuttaa V. Pietilän (1982, 11) sanoja: "Toisin kuin tavanomaisesti ajatellaan 'vastaanottaja' on aina tuottaja. Tosin hän tuottaa useimmiten enemmän tai vähemmän jäljennäköksi, jäljitellen". (korostukset VP:n). Ts. uloskoodaukset eivät ole riippumattomia sisäänkoodauksista.

Toiseksi: voidaan kysyä paneeko puhe journalismista merkitysten tuottajana kaikki journalismin ja yleensä joukkotiedotuksen vaikutuksia koskevat teoriat viralta. Näin ei mielestämme ole, vaan puhe merkityksistä on uusi - ja kuten sanottu, varmaan hedelmällinen - näkökulma vaikutusten problematiikkaan. Uusi näkökulma se on siinä mielessä, että sen avulla voidaan inventoida määrätietoemmin ja rikkaammin journalismin kaikkia ajateltavissa olevia vaikutuksia.

Mutta silti kysymme vaikutuksia koskevan puheen ja merkityksiä koskevan puheen suhdetta. Onko

niiden välillä pohjimmiltaan olen-
naista eroa? Onko merkitys-näkö-
kulma mahdutettavissa kyllin
s sofistikoidun vaikutusteorian si-
sään?¹² Kysymme, emme vastaa.

Mutta jos merkitys-näkökulma
todella jotenkin on mahdutettavissa
vaikutus-näkökulman sisään, silloin
ja viimeistään silloin merkityksen
käsite on kyettävä jotenkin määrit-
telemään tai - jos se osoittautuu
vielä tässä vaiheessa mahdottomak-
si - sitä edes luonnehtimaan.
Valitsemme helpomman tien eli
tyydymme yritykseen luonnehtia,
mitä merkityksellä journalismin
tuottamana järkevästi voitaisiin
tarkoittaa.

Weberiläis-eskolalaisittain:
miten tavoittaisimme journalistisen
tuotoksen mielen? Kysymys lienee
pohjimmiltaan sama kuin yleensä
todellisuuden merkityksellistämisen
idea; Taisto Hujasen väitöstilaisuus-
dessa Tampereen yliopistossa
16.5.1986 V. Pietilä vastaväittäjänä
huomautti, että ihmisten on merki-
tyksellistettävä todellisuus jotta
tavoitteellinen toiminta tulee
mahdolliseksi.

Alustavasti ja hypoteettisesti
esitämme, että journalistisilla
tuotoksilla on ainakin neljäntyyppi-
siä mieliä:

- niistä on uloskoodattavissa eri-
tasoisia **kognitiivisia todellisuuden**
kuvauksia ja tulkintoja, ts. puhe
journalismista merkitysten tuotta-
jana ei kumoa vaan täydentää
puhetta journalismista **informoija-**
na,
- uloskoodattuina ne saattavat
vastaanottajassa edistää tai
periaatteessa jopa synnyttää
tietynlaisia **mentaalisia tiloja**,
- uloskoodattuina ne saattavat
vastaanottajassa edistää - tokko
sentään yleensä synnyttää?
- tietynlaisia **arvoja** sekä
- uloskoodattuina ne saattavat

vastaanottajassa edistää - tokko
sentään yleensä synnyttää?
- tietynlaisia **toiminnan ideoita**.¹³

Havainnollistamme ajattelu-
tapaamme esimerkillä; se on itses-
sään journalistinen tuotos joka
kuvaa ja erittelee eräiden muiden
journalististen tuotosten todennäköi-
sesti tuottamia merkityksiä. **Suomen**
Kuvalehden toimittaja Timo Anttila
(1986) osoitti lehdessään tehdyn
pienimuotoisen tutkimuksen pohjal-
ta, että varsin moni suomalainen
ei kyennyt muistamaan, onko
joku tietty julkisuuden henkilö,
yleensä ns. poliitikko, ollut syyt-
teessä talousrikoksesta vai ei,
ja jos on ollut niin onko hänet
tuomittu syylliseksi vai vapautettu
syytteistä. Tuomitun kirjoissa
kulkee osan kansalaisista mielissä
sellaisiakin poliitikkoja, joita ei
ole edes syytetty mistään, saati
sitten niitä joita on syytetty
mutta jotka on vapautettu.

Ei ole kovinkaan vaikea tehdä
tulkintakoetta siitä, minkälaisia
merkityksiä vuosia jatkunut talous-
rikosjournalismi - "rötösherrajahti"
- on tuottanut. Kognitiivisia kuvia
ja tulkintoja talousrikosten yleisyy-
destä sekä siitä, että niihin syyllis-
tyvät nimenomaan poliitikot tai
poliittisesti nimitetyt virkamiehet.
Kenties pitkällekin meneviä tulkin-
toja politiikan "pahuudesta" nyky-
muodossaan tai ylipäänsä, ylihisto-
riallisesti ja kaikissa muodoissaan.
Mentaalisia tiloja, joiden nimeksi
soveltuu esim. moraalinen tuhtu-
mus, närkästys, suuttumus tai
jossakin tapauksessa ehkä jopa
viha ja raivo. Arvoja joiden sisältö
voi vaihdella fasisminsävyisestä
politiikan tuomitsemisesta moraa-
lisen puhdistumisen tarpeeseen
nykyisen poliittisen järjestelmän
puitteissa. Kenties jopa toiminnan
ideoita, joiden sisältöä on kuitenkin
hankala ruveta arvailemaan.

Ja tämä siis journalistisista diskursseista. Niiden 'takana' ei ole vain jotakin, vaan niiden 'takana' tässä esimerkkitapauksessamme on paljon ja olennaista: talousrikollisuuden koko se todellisuus joka on riippumaton journalistisista diskursseista. Siihen sisältyy mm. koko piilorikollisuus, jonka laajuutta kriminologitkin vain arvailevat, samalla kun siihen sisältyy eräiden syytteeseen asetettujen henkilöiden tekojen ilmeinen tulkinnanvaraisuus - siis toisaalla ehkä törkeitäkin piilorikoksia ja toisaalla syytteitä hyvin kyseenalaisin perustein. Talousrikollisuuden sisältyy epäpoliittisten yksityisissä yrityksissä tehtävien, yhteiskunnan viralliselta koneistolta ja julkisuudelta pimentoon jäävien rikosten ehkä hyvinkin suuri osuus, jota ovat pyrkineet kaivelemaan Lehtola ja Paksula (1984) kriittisenä vastasanana hallitsevalle talousrikosjournalismille.¹⁴

Tosiaan: kuvaruudussa haukkuva koira ei olekaan kaikki. Kuvaruudun ulkopuolella koira puree.

Vastasana Steinbockille

Jatkamme hieman uloskoodauksesta. Sen ongelmiin ei vastaukseksi alkuunkaan riitä iskulauseenomainen sanonta, jonka mukaan journalismi esim. jotenkin automaattisesti olisi "todellisuutta yleisölle". Toisessa yhteydessä (Hemánus ja Tervonen 1986b, 305) olemme hieman eritelleet tätä kevyttä slogania ja todenneet, että se voidaan ymmärtää ainakin kolmella tavalla: 1) journalismi on todellinen ilmiö, 2) yleisö kokee journalismin todellisuutena itsenään ja 3) ei ole muuta yhteiskunnallista todellisuutta kuin journalismi.

Ensimmäinen tulkinta on tosi

- journalismi on ontologisesti olemassa oleva ilmiö toisin kuin ilmeisesti esim. joulupukki ja kentauri ovat - mutta triviaali. Toinen tulkinta on puolittuus: yleisö kokee usein journalismin todellisuutena itsenään epäilemättä sen tuottamia ja välittämiä kuvauksia, mutta aina ei suinkaan ole näin - ihmiset saattavat päin vastoin olla yhä tietoisempia journalismin esityksellisestä perusluonteesta (perusteluja ks. tarkemmin Hemánus ja Tervonen 1986b, 247-248). Kolmas tulkinta taas on sekä kirjassa (Hemánus ja Tervonen 1986b) että tässä artikkelissa ilmentämämme peruskatsomuksemme valossa erittäin virheellinen.

Päästäänpö eteenpäin sitten tieto-opillisen subjektivismin tietä? Kiintoisan yrityksen edetä sitä polkua on tehnyt Steinbock (1984), olkoonkin että hänen erittelemänsä esimerkki ja koko pohdiskelu eksplisiitisti koskee ainoastaan valokuvaa eikä ole selvää, onko hän tarkoittanut sitä yleistettäväksi muihin tuotoksiin.

Steinbockin uloskoodausesimerkki koskee Rainer Werner Fassbinderin elokuvasta *Querelle* repäistyä matruusin kuvaa, joka hänen mukaansa tarjoaa katsojille rikkaan tulkintojen maailman, mitä emme epäile: "merkityksenanto on äärimmäisen henkilökohtaista ja ainutlaatuaista ...". Mutta eikö itse tuossa kuvassa ole ja eikö siinä täydy olla jotakin, joka vaikuttaa merkityksenantoon? V. Pietilän ajatusta jäljittelevästä tuottamisesta soveltaaksemme: todennäköisesti täytyy.

Emme tiedä, moniako vakuuttaa Steinbockin ajatus merkityksenannon äärimmäisestä henkilökohtaisuudesta ja ainutlaatuisuudesta sesam aukene-selityksenä. Joka tapauksessa tämä ajatus on haavoittuva. Jokaisessa kulttuurissa, jokaisessa yhteis-

kunnassa on oltava ja myös on olennaisia yhteisiä merkityksenantojärjestelmiä, ts. Steinbockin ajattelutavan pohjalta käy hankalaksi selittää, miten yhteiskunta yleensä on mahdollinen ja miten yksilö sosiaalistuu siihen.

Toisessa yhteydessä (Hemánus ja Tervonen 1986a, 14) olemme hypoteettisesti esittäneet, että valokuvan merkitykset määräytyvät paljon mutkikkaammin kuin Steinbock olettaa, kolmea tietä. Nyt sovellamme samaa kolmijakoa journalistisiin tuotoksiin yleensä: uloskoodauksessa niiden merkitykset määräytynevät

- tuotoksen kohteen kautta, kun tuotos kuvaa, esittää jotakin jolla on meidän kulttuurissamme yhtenäinen merkitys,
- journalistin tekemien ratkaisujen kautta, kun hän valinnoillaan, korostuksillaan, tulkinnoillaan ym. sisäänkoodauksillaan pystyy liittämään tuotokseen sellaisia kulttuurissamme yleisesti tunnettuja merkityksiä, joita kohde an sich ei sisällä, sekä
- kunkin vastaanottajan henkilökohtaisen elämänkerran kautta, jolloin vastaanottaja liittää tuotokseen sellaisia yksilöllisiä merkityksiä, joita toisenlaisen elämänkerran omaava vastaanottaja ei siihen kykene liittämään.

Tämän kolmijaon näkökulmasta olisi mahdollista lähestyä vaikkapa jo esillä olleen talousrikosjournalismin uloskoodattuja merkityksiä.

Edelleen tämä kolmijako liittyy saumattomasti kysymykseen merkitysten tyhjentävyydestä tai tyhjentämättömyydestä. Antti Eskola (1985, 61-65) toteaa Ragnar Rommetweitiin viitaten ja kuvalla asiaa havainnollistaen, että sosiaaliin tilanteisiin liittyy merkityksiä jotka ovat moninaisia, väljiä ja epämääräisiä. "Yhtä tärkeää on

kuitenkin huomata, että merkitykset eivät ole mielivaltaisia. Kukaan tilanteeseen kätkeytyy jokin objektiivisesti mahdollisten merkitysten joukko, merkityspotentiaali, olkoonkin että emme kykene tyhjentävästi noita mahdollisia merkityksiä luettelemaan ja kuvaamaan. Yleensä voimme kuitenkin keksiä esimerkkejä siitä, millaiset tulkinat tilanteesta eivät kerta kaikkiaan ole mahdollisia." (emt., 61; kaksi ensimmäistä korostusta PH:n ja IT:n sekä kaksi viimeistä AE:n). Sitä ajatusta että merkitykset olisivat mielivaltaisia ja samalla tyhjentämättömiä tuntuu voimakkaasti vastustavan myös lukemisen tutkijat K. Eskola ja Linko (1986, 41-42).

Merkitykset ja "uussubjektivismi"

Tuo kriittinen vastasana subjektivismille ehkä herättää kysymyksen, hylkäämmekö sitten merkitysten tutkimisen journalismin yhteydessä ja muutenkin muka "uussubjektivismiä". Lienemme jo osoittaneet että näin emme tee, mutta asia ansainnee lisäperusteluja - etenkin kun Alasuutari (1984, 313-314) on toisen meistä (PH:n) osalta esittänyt puheena olevaa hylkäämistä koskevan syytöksen, tosin yhtään lähdettä mainitsematta ja ilmeisen väärinkäsityksen vallassa.¹⁵

Onko edes olemassa myös sellaista journalismin merkitysten tutkimista, joka ansaitsisi "uussubjektivismi" nimen? Nähdäksemme on, ehkä jopa kahdessa mielessä, mutta samalla varauksin:

- "ontologis-tieto-opillista uussubjektivismiä", jonka mukaan journalismi on ainoa yhteiskunnallista todellisuutta ja sitä on siksi tutkittava omalakisena ilmiönä suhteuttamatta sitä mihinkään,

ja
- "metodologis-metodista uussubjektivismia", jonka mukaan tutkija kykenee konstruoimaan journalismin uloskoodatutkin merkitykset vastaanottajien puolesta valmiiksi tekemättä empiiristä työtä vastaanottajien parissa.

Edellisen vaihtoehdon olemme jo hylänneet emmekä enää palaa sitä koskevaan keskusteluun. Vauruksemme kuitenkin koskee sanan subjektivismi adekvaattitutta tässä yhteydessä. Jos pyritään kielenkäytön selkeyteen, on syytä ottaa huomioon että journalismi toki voidaan ymmärtää luonteeltaan alusta loppuun **sosiaaliseksi** mutta samalla omalakisiksi ilmiöksi jonka 'takana' siis ei ole mitään. Sosiaalisuus sosiaalisen kollektiivisubjektiviteetin mielessä sekä "subjektiivisuus" yksilöllisyyden merkityksessä¹⁶ ovat kaksi eri asiaa.

Jokin looginen yhteys noiden kahden vaihtoehdon välillä ehkä kuitenkin on, koska havaintojen valossa tuntuu siltä että ne tutkijoiden tajunnoissa helposti yhdentyvät: jos joku ei näe journalismin 'takana' mitään, hän on myös taipuvainen lyömään laimin ja vähättelemään empiiristä merkitystutkimusta sekä preferoimaan omia uloskoodausmerkitys-konstruktoitaan. Emme kykene tulkitsemaan tämän loogisen yhteyden tarkkaa sisältöä, mutta kyseessä ehkä on yleinen spekulatiivisuuden preferoiminen ja aversio empiiristä ihmistiedettä kohtaan yleensä. Näin ajattelevalle lienee se Kusch-sitaatti jolla tämän artikkelin aloitamme kuin punainen vaate härälle.

Lopuksi on tarpeen korostaa, että **sen ajattelutavan pohjalta jonka mukaan journalismin 'takana' ei ole mitään on mahdollista**

tehdä uusia uria aukovaa, rikasta ja kiehtovaa journalismin tutkimusta. Sen rikkaus perustunee sen **kohdeherkkyyteen.** Emme epäile esim. diskurssianalyysin emmekä semiotiikan periaatteellista kohdeherkkyyttä.

Niin ikään "**metodologis-metodisen uussubjektivismin**" pohjalta on mahdollista konstruoida mita **kiinnostavimpia hypoteeseja journalististen tuotosten uloskoodauksesta.** Tässä auttaa millsiläinen "sosiologinen mielikuvitus".

Kuitenkin journalismin ainoaksi yhteiskunnalliseksi todellisuudeksi näkevä ajattelutapa törmää pinnallisuudessaan lopuksi rajoihin, joita se ei kykene ylittämään. Sen löytämät **merkitykset olisivat osaksi - korostamme: vain osaksi;** olemme edellä inventoineet erilaisia merkitystyyppejä - **suhteutettavissa merkitysten ulkopuoliseen todellisuuteen,** mutta se taas on tietenkin mahdollista vain sellaisen ajattelutavan avulla, joka näkee eron journalistisen ja muun todellisuuden välillä.

"Metodologis-metodisen uussubjektivismin" pohjalta operoiva journalismin merkitysten tutkimus taas voi joutua arvaamattomiin vaikeuksiin, jos esim. toisen paradigman puitteissa työskentelevät tutkijat ryhtyvät testaamaan "uussubjektivistisia" hypoteeseja elävillä ihmisillä, journalismin vastaanottajilla. Tällöin saattaa paljastua vaikkapa, että tutkija on pyrkinyt maksimoimaan kekseliäisyytensä konstruomalla uloskoodausmerkityksiä, jotka hän **kuvittelee ja jopa väittää yleiseksi** ilman että niitä vastaanottajien tajunnoista löytyykään. Myönnämme, että se mita tajunnoista löytyy tai ei löydy ei ole yksinkertainen dikotomia, mutta se ei periaatteessa muuta edellä sanottua.

Viitteet

- ¹ Kyseessä on Järvilehdon 9.4.85 päiväämä vastauskirje toiselle meistä (PH:lle). Hänen kokonaisnäkemystään ks. Järvilehto (1987).
 - ² Tässä kohden Järvilehto viittaa suoraan Alasuutariin (1984, 330).
 - ³ Itse kannatamme täyden sijasta suhteellista relativismia (vrt. Hemánus ja Tervonen 1986b, 84-85).
 - ⁴ Vrt. Hemánus ja Tervonen (1986b, 40, 55, 59-60).
 - ⁵ Toisessa yhteydessä (Hemánus ja Tervonen 1986a) olemme jo ennen Bourdieun puheena olevaan artikkeliin tutustumista pyrkinneet kehrittelemään sitä kantaamme, että myös kuvajournalismi voi perustua vain subjektin ja objektin vuorovaikutusteoriaan - ei objektivismiin jota merkitsisi kuvitelma "täysin realistisesta ja objektiivisesta valokuvasta", mutta ei myöskään subjektivismiin eli mielivaltaan, kohteettomuuteen. Tuossa artikkelissamme havainnollistamme kantaamme kahdella kuvaesimerkillä.
 - ⁶ Hypoteettisesti esitämme että **fenomenologian** voimakas tulo länsimaisiin yhteiskuntatieteisiin on jossakin suhteessa - ei suinkaan kaikissa - heikentänyt puheena olevaa reflektiota. Fenomenologian katsovat usein asialliseksi ns. sulkeistaa ulkomaailman, ts. he eivät kiellä ulkomaailman olemassaoloa mutta eivät ota sitä tutkimuksissaan ja pohdiskeluissaan myöskään huomioon, eivät ainakaan täysimääräisesti.
- Kiintoisaa oli kuulla Pekka Sulkusen vuoden 1986 sosiologipäivien alustuksessaan kertovan, että hänen kokemuksensa tieto-opin opiskelusta sosiologian tarpeisiin ovat kielteiset: tieto-oppi yleensä sekä totuusteorioiden ja objektiivisuuspohdiskelut eivät sosiologiaa juuri hyödytä. Ymmärrämme tämän kannan, koska meistäkään ei ole olemassa ongelmatonta tieto- eikä totuusteoriaa ja myös kaikki objektiivisuusteorioiden omamme mukaan lukien ovat aukollisia (vrt. Hemánus ja Tervonen 1986b). Oikea tapa ei ehkä kuitenkaan ole filosofian yhden osa-alueen hylkääminen siksi että sen löydökset eivät ole absoluuttisia, vaan sen teorioiden kehittäminen yhä pa-

remmiksi tai jos tämä ei tunnu mahdolliselta, kokonaan uudenlaisten vaihtoehtoisten teorioiden konstruointi.

⁷ Lienee lapsus että Hall jättää mainitsematta kielenkin olevan todellisuutta. Se ei kuitenkaan ole ainoaa todellisuutta.

⁸ Lukijan arvioitavaksi jääköön, osoittavako K. Pietilän vuodesta 1983 **Tiedotustutkimus**-lehdessä käyttämät puheenvuorot journalismin käsittämistä johdonmukaisesti omalakisiksi diskursseiksi, joiden 'takana' ei ole mitään.

⁹ Ohimennen Barrett eksplikoi jonkin verran omaa tieto-oppiaan (emt., 125), joka tulkintamme mukaan on lähinnä tieteellistä realismia.

¹⁰ Keskusteluamme V. Pietilän kanssa saattaa haitata erilainen kielemme. Emme väitä mitään hänen perustavanlaatuisista yhteiskunta-ontologisista emmekä tieto-opillisista näkemyksistään, vaan yritämme osoittaa eräitä ongelmia. Uloskoodausta käsittelevässä artikkelissaan V. Pietilä (1985) tulee Parkiniin, Hulliin ja Morleyhin, jotka liittyvät uloskoodauksen yhteiskuntaluokkaproblematiikkaan. Nähdessään uloskoodausasemien ja siten koko diskurssikysymyksen taustalla olevan luokkaongelman Parkin asettuu loogisesti vastustamaan diskursien absolutisointia. Näin ei V. Pietilä (ema., 11) halua menetellä: "Tosiasiasa ... luokka-asema ei ole mikään diskursien takainen niiden saavutettavuutta määräävä seikka vaan 'itsessään ... diskurssien joukko'".

Eikö tämä ole diskurssien absolutisointia? Eivätkö diskurssien 'takana' ole esim. tuotantosuhteet? Vai ovatko nekin 'vain' diskursseja? Jos ovat, eikö silloin ole selvennettävä diskurssi-sanantsemantiikkaa?

Aivan ilmeisesti V. Pietilä tiedostaa tämän ongelman sanoessaan samassa yhteydessä (ema., 11), että "rakenteelliset tekijät ovat olemassa meissä risteävien diskurssien ja käytäntöjen kautta", mutta toki "ne ovat **rakenteellisia tekijöitä**, joiden pakottavan voiman joudumme usein tunnustamaan" (korostukset VP:n). On erittäin epäselvää, millä tavoin rakenteelliset tekijät ovat olemassa 'vain' diskurssien ja käytäntöjen kautta, sillä silloinhan ne voitaisiin

murtaa 'vain' muuttamalla diskursseja ja käytäntöjä - vaikkapa alkamalla tehdä uudenlaista journalismia. Mutta jos se olisi mahdollista ja ehkä helppoaikin, miksi joutuisimme tunnustamaan rakenteellisten tekijöiden pakottavan voiman? Tämä logiikka vaatii syvällisempää pohdiskelua kuin tässä yhteydessä on mahdollista.

11 Jos onnistumme virittämään keskustelua tästä aiheesta, jatkossa olisi tarpeen eritellä mm. **semiotiikan** eri suuntausten ontologia ja tieto-opillisia lähtökohtia. Semiootikot kenties voidaan jakaa esim. **realisteihin**, jotka ovat kiinnostuneita muun ohessa **merkin ja sen tarkoitteen suhteesta** - mikä tarkoite siis voi olla muuta kuin diskursseja - ja **symbolisteihin**, joita kyseinen suhde ei kiinnosta tai jotka ehkä jopa kiistävät sen.

12 Provokatiivisesti väitämme, että esim. angloamerikkalaisen **mass communication research** -perinteen - vaikutusteoreettisesti lähinnä ns. S-O-R -vaiheen - yksi klassinen teos, Klapperin (1965), sisältää muutettavat muuttanen rikasta aineistoa joukkotiedotuksesta merkitysten tuottajana. Se on vain osattava uloskoodata kirjasta.

13 Torjumme siis sen yksioikoisen ajatuksen, jonka mukaan "nykyisenmuotoinen journalismi" determinoidusti voisi vain tuottaa tai lisätä toimintakyvyttömyyttä.

14 Mainittu Lehtolan-Paksulan kirja soveltuisi **extra media data** -lähtökohdaksi sellaiselle talousrikosjournalismiin merkitysten tuottajana puretuvalle tutkimukselle, joka ei tyytyisi vain inventoimaan merkityksiä vaan olisi otteeltaan myös **kriittistä**. Toisaalta mikään **extra media data** ei tietenkään ole absoluuttista, vaan kaikki sen sisällöt on problematisoitava.

15 Keskusteluamme merkitys- ja yleiseminkin **kulturalismi**-teemasta ks. Alasuutari (1985a ja b) sekä ajallisesti niiden puheenvuorojen väliin sijoittuva Hemánus ja Tervonen (1985). Keskustelua lienee sävyttänyt leveä maailmankatsomuksellinen kuilu ja ehkä myös molemminpuolinen toistemme ohi puhuminen.

16 Subjektiivisuuden ja subjektivismin käsitteiden yleisestä problematiikasta ks. Hemánus ja Tervonen 1986b.

Kirjallisuus

ALASUUTARI, Pertti. Onko merkitysten tutkiminen uussubjektivismia? Julkaisussa ALASUUTARI, Pertti (toim.): Keskustelua laadullisesta sosiaalitutkimuksesta. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Sarja C 28/1984.

ALASUUTARI, Pertti. Merkitysten erittely kulturalismissa. *Sosiologia* 2/1985(a).

ALASUUTARI, Pertti. Hemánukselle ja Tervoselle. *Sosiologia* 4/1985(b).

ANTTILA, Timo. Syylliset ja viattomat sekaisin. *Suomen Kuvalehti* 6/1986.

BARRETT, Michèle. Nykyajan alistettu nainen. Jyväskylä, 1985.

BOURDIEU, Pierre. Valokuvauksen sosiaalinen määritelmä. Teoksessa LINTUNEN, Martti (toim.): Kuvista sanoin. Juva, 1986.

BRUUN, Mikko, KOSKIMIES, Ilkka ja TERVONEN, Ilkka. Uutisoppikirja. Helsinki, 1986.

ECO, Umberto. Matka arkipäivän epätodellisuuteen. Juva, 1985.

ESKOLA, Antti. Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan. Persoonallisuuden tutkimuksen metodologisia opetuksia. Juva, 1985.

ESKOLA, Katarina ja LINKO, Maaria. Lukijan onni. Poliitikkojen, kulttuurieliitin ja kirjastonkäyttäjien kirjallisista mieltymyksistä. Helsinki, 1986.

HALL, Stuart. Sisäänkoodaus/uloskoodaus. Tiedotustutkimus 1/1985.

HEMÁNUS, Pertti ja PIETILÄ, Kauko. Seitsemän erää journalismista. Jyväskylä, 1982.

HEMÁNUS, Pertti ja TERVONEN, Ilkka. Merkitykset, antireduktionismi ja antijobjektivismi. *Sosiologia* 3/1985.

HEMÁNUS, Pertti ja TERVONEN, Ilkka. Subjektiivista kuvajournalismia ei voi olla. Valokuva 9/1986(a).

HEMÁNUS, Pertti ja TERVONEN, Ilkka. Totuuksista utopioihin. Journalismin, muun todellisuuden ja yleisön suhteista. Keuruu, 1986(b).

HEMÁNUS, Pertti ja TERVONEN, Ilkka. Vaihtoehtojournalismi, minkäläinen vaihtoehto? Kysymyksiä ja keskustelun avauksia. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja C 8/1986(c).

JÄRVILEHTO, Timo. Toistaiseksi nimetön kirja psykologian ja psykofysiologian

- perusteista. Ilmestynyt 1987.
- KLAPPER, Joseph T. The Effects of Mass Communication. Glencoe, 1965.
- KONSTARI, Timo ja TAKALA, Jukka-Pekka (toim.). Mikä Suomessa salaista? Salaisen ja julkisen rajat. Juva, 1982.
- LEHTOLA, Markku ja PAKSULA, Kauko. Jäävuoren huippu. Raportti talousrikoksesta. Juva, 1984.
- PIETILÄ, Veikko. Luentosarja tiedotustutkimuksen oppihistoriasta (moniste). Tampere, 1980.
- PIETILÄ, Veikko. Varsitietä pitkökö? Tiedotustutkimus 4/1982.
- PIETILÄ, Veikko. Uloskoodaustutkimus: johdatusta teemaan. Tiedotustutkimus 1/1985.
- PIETILÄ, Veikko. Esipuhe. Julkaisussa PIETILÄ, Veikko (toim.): Kulttuuri, kieli, viestintä. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Opetusmoniste, No 39, Syyskuu 1986(a).
- PIETILÄ, Veikko (toim.). Kulttuuri, kieli, viestintä. Op.cit. (1986b).
- RAHKONEN, Keijo. "Eiks' Esa ookaan täällä?" Sosiologia 1/1985.
- SIISIÄINEN, Martti. 'Vihreän' politiikan ulottuvuuksia. Poliitikka 3/1985.
- STEINBOCK, Dan. Valo- ja elokuva. Paradigmasta syntagmaan, syntagmasta paradigmaan. Valokuva 1/1984.
- VIRSU, Veijo. Kuinka näemme värit? Tiede 2000 4/1986.

Numeron kirjoittajat:

- Gronow, Pekka. VTK, osastopäällikkö, Helsinki.
- Heikkilä, Pauli. Toimittaja, taiteilija, Tampere.
- Hemánus, Pertti. YL(väit.), professori, Tampereen yliopisto.
- Hotinen, Juha-Pekka. Toimittaja, Helsinki.
- Kahma, Ilkka. YL, lehtori, Tampereen yliopisto.
- Kivikuru, Ullamaija. VTL, assistentti, Helsingin yliopisto.
- Kärki, Riitta. YK, vs. assistentti, Tampereen yliopisto.
- Leisiö, Timo. FT, professori, Tampereen yliopisto.
- Leppänen, Rolf. YK, Helsinki.
- Littunen, Yrjö. YT, professori, Tampereen yliopisto.
- Luostarinen, Heikki. YL, assistentti, Tampereen yliopisto.
- Luotola, Tapani. YK, Tampere.
- Mäki-Kulmala, Airi. YK, vt. erikoistutkija, Tampereen yliopisto.
- Mäki-Kulmala, Heikki. FK, Tampere.
- Mäntysaari, Mikko. YM, assistentti, Tampereen yliopisto.
- Pietilä, Kauko. YT, tutkija, Tampereen yliopisto.
- Sihvonen, Jukka. FL, vs. assistentti, Turun yliopisto.
- Tervonen, Ilkka. YL, Helsinki.
- Tiihonen, Pertti. YT, apulaisprofessori, Helsingin yliopisto.
- Timonen, Ilkka. YK, yliopisto.
- Uusitalo, Kari. VTM, tutkija, Helsinki.
- Virtanen, Matti. YM, toimitusshteeri, Helsinki.